

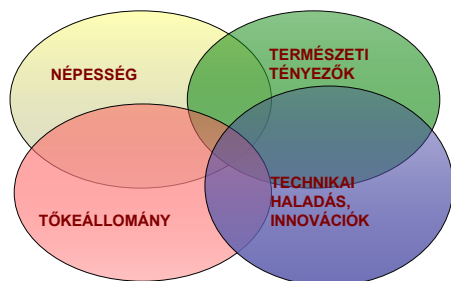
Tényezőellátottság szerepe a területi fejlődésben

Előadó: Dr. Péli László
egyetemi docens

Gödöllő,
2019.

A TÉNYEZŐELLÁTOTTSÁG szerepe a régiók fejlődésében

Mi határozza meg egy gazdasági térség növekedését (Samuelson és Nordhaus szerint)?

Külső (extern) növekedési tényezők, interregionális kapcsolatok

A régiók közti kapcsolatok egyik alapvető célja a belső, illetve a külső fogyasztói kereslet kielégítése. A régiók közti kereskedelem volumenét és irányait a régiók szakosodása, különböző termelési ágazatokra való specializálódása határozza meg. Ennek a szakosodásnak kétféle oka lehet:

- Szükségyszerűség: nincs lehetőség az önellátásra
- Teljes önellátás esetén is számos előnnyel jár a specializáció

A régiók szakosodását és az ebből eredő előnyöket többféle módon is magyarázhatjuk → 4 fő elmélet

Tartalom:

- A tényezők szerepe a regionális gazdaságban
- Természeti tényezők
- Gazdasági tényezők
- Társadalmi tényezők (munkaerő mobilitása)
- A tényezők kapcsolatai, elérhetőség, periferialitás

A négy fő tényezőcsoport mindegyike számos elemből tevődik össze, és ezek szintjét, alakulását nagyrészt számszerű mutatókkal is lehet jellemezni.

- A **népesség** alakulását mérhetjük például a lakosság számával, a születések és halálozások...
- A **tőkeállomány** jellemzését a régióban jelenlévő reálitőke és pénztőke, vagy más megfogalmazásban az állóitőke és forgóitőke mutatói, így az épületek, gépek, berendezések összértéke, a térségben működő vállalkozások saját tőke....
- A **természeti tényezők**, természeti erőforrások mennyiségének és minőségének leírását meglehetősen a termőföld nagysága és minőségi mutatói, az erdőállomány, folyó- és állóvizek, nyersanyagvagyon...
- A legnehezebb feladat talán a **technológiai haladás, az innovációk** számbavétele, hiszen ezek jellegükénél fogva nehezebben írhatók le mennyiségi jellemzőkkel. Természetesen egyes elemek, például a bejegyzett szabadalmak száma...

A régiók fejlődésében és növekedésében szerepet játszanak a régió saját belső adottságai és az előállított javak, szolgáltatások iránt a régióon belüli megélő fogyasztói kereslet, valamint a más régiókkal való kapcsolatok hatásai.

- Belső (intern) növekedési tényezőknek tekintjük a saját belső termelési kapacitásokat és belső keresletet.
- Külső (extern) növekedési tényezőknek pedig a más régiókkal járó együttműködések.

A régiók szakosodásának alapjai

- **Abszolút előnyök (Smith)**
minden régióknak azt a terméket kell termelnie, amelyet a többi régiónál nagyobb termelékenységgel, hatékonysággal tud előállítani
- **Komparatív előnyök (Ricardo)**
abban az esetben is érdemes szakosodni, ha valamely régió minden terméket hatékonyabban tud előállítani, mint a másik régió. Ilyenkor a kevésbé hatékony régióknak arra a termékre kell szakosodnia, amelyben lemaradása a legkisebb
- **Heckscher-Ohlin előnyök (tőke, és munkaerőellátottság)**
a régió olyan termékeket exportál, amelyek előállításához szükséges termelési tényezők bőséggel állnak rendelkezésre, és azokat a termékeket importálja, amelyekhez szükséges erőforrásai szűkösek. A munkaerő és tőke, mint termelési tényezők szempontjából ez azt jelenti, hogy az olcsó és nagylétszámú munkaerővel rendelkező régiók számára komparatív előnyt a munkaintenzív termelés jelenthet, a tőkeállománnyal bőséggel ellátott régióknak pedig tőkeintenzív termelésre kellene szakosodniuk
- **Kompetitív előnyök (Porter)**
kompetitív előnyök elméletévé fejlesztette tovább, amely szerint egy régió szakosodását a komparatív előnyei mellett a vállalatok versenystratégiai és költségelvárásai is befolyásolják, amelyek versenyelőnyként jelentkezhetnek egy adott országban

A tényezők szűkössége és mobilitása

Mobil és immobil javak

- **Nem-transzferálható (lokális) inputok és outputok**
- **Transzferálható (áthelyezhető) inputok és outputok**

Transzferálható: térbeli, mozgás

4-féle jószág:

- **Lokális input** (immobil input): **input-orientált** (nyersanyaghoz, munkaerőhöz telepítés)
- **Lokális output** (immobil output, helyi kereslet): a helyi fogyasztókhöz telepítünk, **piacorientált** (piacra)
- **Transzferálható input** (mobil input): a telephely bárhol lehet, input szállítható (szállítási költségek).
- **Transzferálható output** (mobil output, külső kereslet): a termék szállítható a fogyasztókhöz (szállítási költségek).

A régiók közti eltérések alapvető okai

- a **természeti erőforrásokkal való ellátottságból eredő** előnyök – bizonyos termelési tényezők nem tökéletes mobilitása, helyhez kötöttsége
- a térbeli **koncentráció** gazdaságossága – az erőforrások nem tökéletes oszthatósága
- a **közlekedés és kommunikáció költségei** – a javak és szolgáltatások nem tökéletes mobilitása miatt, hatással van a nyereségre

A tényezők térbeli szűkösségének alaptípusai:

- **ubikvitás:** szinte mindenütt megtalálható (pl. levegő),
- **kommonalitás:** sok helyen előfordul (pl. folyóvíz, mint hűtővíz),
- **ritka javak:** kevés helyen található meg (pl. bauxit),
- **unikális javak:** nagyon kevés helyen fordul elő (pl. uránérc, termálvíz).

TERMÉSZETI TÉNYEZŐK

TERMÉSZETI TÉNYEZŐK

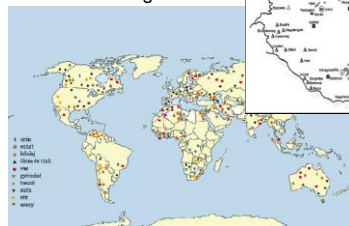
- A legkevésbé mobilak
- Részben helyhez kötöttek
- Általában nem bővíthetők, de kimeríthetők, elszennyezhetők
- **Fogyó erőforrások (stock, azaz készlet jellegű)**
 - a felhasználással véglegesen elfogyasztott,
 - újrahasznosítható
- **Megújuló erőforrások**
 - korlátlanul újrahasznosítható
 - egy kritikus határig képesek regenerálódni

Fajtaik:

- vizek,
- ásványkincsek,
- energiahordozók,
- levegő,
- táj (domborzat, földfelszín),
- termőföld,
- éghajlat (időjárás)

Ásványkincsek, energiahordozók

- Egyenlőtlen térbeli eloszlás
- Kimerülő, részben újrahasznosítható
- Kitermelés költségei
- Szállíthatóság

Fontossága:
ipar,...

Az egy főre jutó termőterület a világban (2011)

Ország	Termőterület (ha/fő)	Ország	Termőterület (ha/fő)
Japán (172.)	0,033	Magyarország (21.)	0,441
Hollandia (149.)	0,062	Bulgária (20.)	0,442
Olaszország (115.)	0,112	Dánia (19.)	0,449
Németország (96.)	0,145	USA (14.)	0,514
Ausztria (90.)	0,162	Oroszország (6.)	0,850
Franciaország (44.)	0,281	Kanada (3.)	1,250
Lengyelország (41.)	0,288	Ausztrália (1.)	2,150

Forrás: nationmaster.com, 2016

Demográfia tendenciák napjainkban

Abszolút kettőség jellemzi:

- Európa: folyamatos népességcsökkenés,
- Fejlődő világ (India, Kína, Pakisztán, Afrika): népességrobbanás

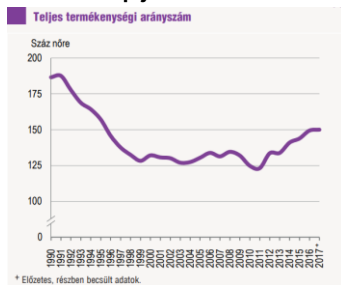
2018: 7,6 milliárd fő

Napi gyarapodás meghaladja a 200 000 főt, percenként 140 fő

Szülések száma:

- » fejlődő világ: 5-6
- » USA: 2,0
- » Kanada: 1,5
- » Magyarország: 1,49

Demográfia tendenciák napjainkban

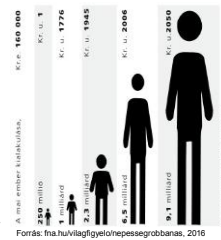

Népességnövekedés a történelem során

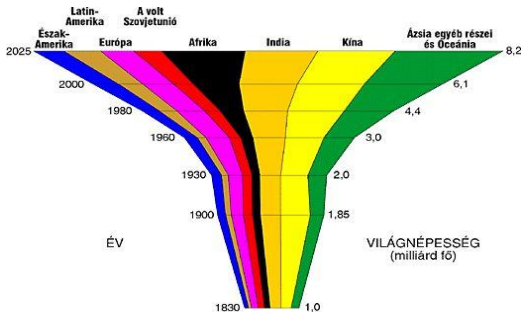
Növekedés dinamikája kiemelkedő:

- Több mint 10.000 nemzedék alatt érte el az emberiség a 2 mrd. főt, míg
- 2 mrd.-ról 9 milliárdra mintegy 100 esztendő alatt gyarapodik!!!

Ezen növekedés 97%-a a fejlődő világhoz köthető.

A világ népességének változása területi bontásban

Város-vidék párhuzam

- Jelen népesedési folyamat együtt jár az urbanizációval!
- Míg 1950-ben csak 1 megaváros létezett globuszunkon, addig 2000-re már 15 darab, mára pedig már 27 db található. (Globalizáció hatása.)
- Jelenleg a föld népességének több mint fele város lakó és ez a tendencia erősödik.
 - Magyarországon 2015-ben ez az érték 71,23 % (statista.com, 2016).
- A világ mezőgazdaságának ezt a megnövekedett, urbánus népességet kell ellátnia élelmiszer-alapanyaggal.

Világ élelmezési problémák

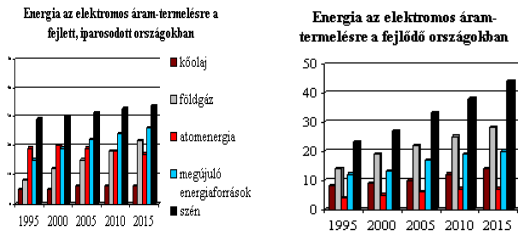
"Éhínség nem azért van a földön, mert képtelenek lennénk jóllakolni a szegényeket, hanem azért, mert képtelenek vagyunk a gazdagok éhségét kielégíteni" Teréz anya

- Az előzőekben bemutatott növekedés azért volt lehetséges, mert az élelmiszertermelés lépést tudott tartani a népességnövekedéssel!
- Legnagyobb fejlődés: gabonatermesztés (világátlag 1960: 1 t/ha, 2004: 3 t/ha)
- További intenzív fejlesztés szükséges: Globális alapanyag-termelés 70%-os növelésére lesz szükség (Popp, 2011) kisebb területen, kisebb energia-felhasználással.
- Rurális térségek elnéptelenedése veszélyt jelent; visszaesik, illetve megszűnik a tradicionális vidéki termelés (REL).

Fosszilis energiahordozók

- **Kimerülő**, nem megújítható
- Kőolaj, földgáz
- **Készletek: 70 évre**, 3200 mrd. hordó (évi 2 % fogyasztásnövekedéssel)
 - (40 évre, 1700 mrd hordó)?
- Napi fogyasztás=napi kitermelés: **95,7 millió hordó (2016)**
- Fő fogyasztók: **fejlett világ, Kína, India!**

Fosszilis energiahordozók

Forrás: <http://www.nyf.hu/others/html/kornyezzettud/global/009.htm>

Globális túlfogyasztás

A Föld lakossága 2018-ban 7 hónap alatt (2018.08.01) használta el azt az erőforrás-mennyiséget, amelynek egy évre elegendőnek kellene lennie ahhoz, hogy bolygónk a jelenlegi állapotában fennmaradhasson. Az év hátralévő részét már a „veszélyes tartományban” töltjük, azaz túlfogyasztunk.

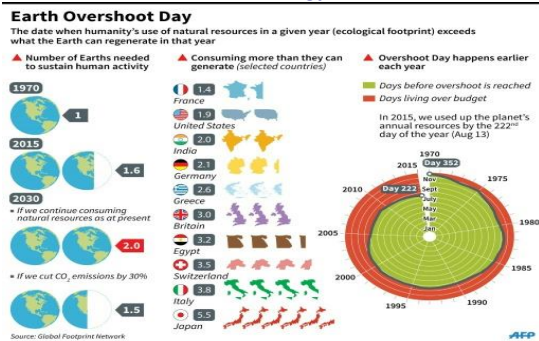
1961 óta az energiafelhasználás megduplázódott. Az 1970-es évek óta folyamatosan több természeti erőforrást használunk fel, mint amennyit a Föld hosszútávon képes reprodukálni.

Jelenleg egy év alatt annyit, amennyit egy másfélszeres bolygó lenne képes előállítani.

...ha a világ minden embere a magyar átlagszínvonalon élne, 1,92 Földet kellene használni.

Forrás:<http://ng.hu>

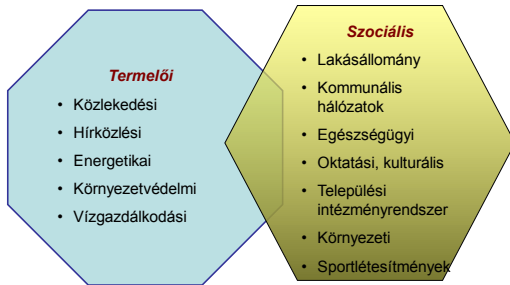
Globális túlfogyasztás

Forrás:<http://phys.org>

GAZDASÁGI TÉNYEZŐK

GAZDASÁGI TÉNYEZŐK - Infrastruktúra

Közlekedési infrastruktúra

Távolságok

- Légvonalbeli
- Pályatávolság
- Időtávolság
- Gazdasági távolság
- Szociális távolság

A közlekedés és távközlés az áru-, személy- és információmozgások közvetítésével, az elérhetőség javításával befolyásolja, sőt esetenként hatékonyan javíthatja a térségek fejlődését és a térszerkezetet.

• Elérhetőség (meghatározó):

- Távolság,
- Utazási idő,
- Utazási költség,
- Járatgyakoriság.

• Fajlagos szállítási költség

Jó közlekedési kapcsolatok által kevesebb raktározási költség \Rightarrow Költségmegtakarítás \Rightarrow telekárakban megjelenhet

Közlekedési infrastruktúra

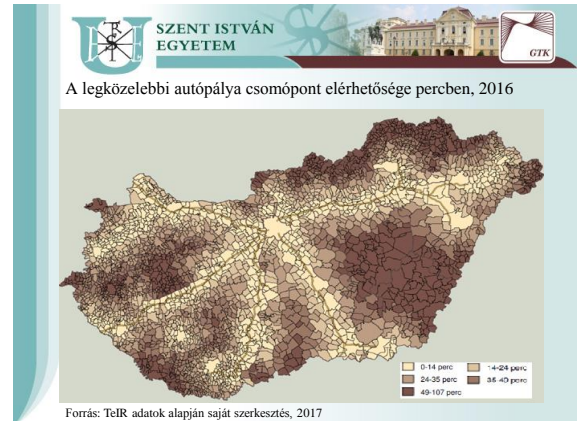
• Szállítási módok, eszközök:

- Légi közlekedés,
- Belvízi hajózás,
- Tengeri hajózás,
- Csővezetékessel szállítás,
- Közúti közlekedés,
- Vasúti közlekedés, stb.

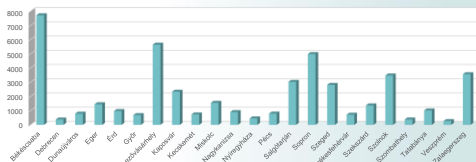
Távközlés

- Vezetékes telefon
 - Mobiltelefon
 - Internet
 - TV, rádió, kábeltévé
- Magyarország: sugaras szerkezet

A MJV-ban az egy lakosra jutó támogatás

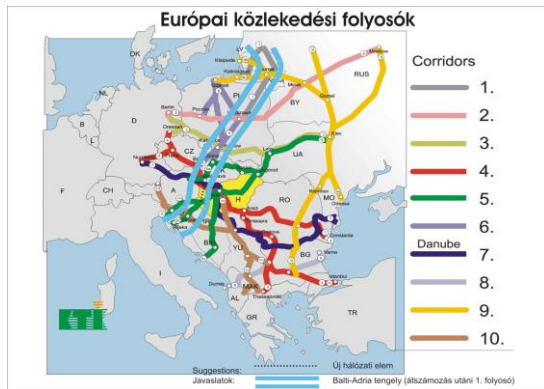
Az egy lakosra jutó MVP támogatás (forintban)

Forrás: saját szerkesztés, 2017

Közlekedési infrastruktúra

Tőkejavak

A legmobilabb termelési tényező!

Formái:

- A reáltőke nemzetközi/régióközi áramlása:
 - közvetlen külföldi tőkebefektetés (Foreign Direct Investment - FDI): *nemzetközi befektetés, amelyben az egyik országban székhellyel rendelkező egység a másik országban lévő vállalatban tartós érdekeltséget szerez. Hosszú távú viszonyt jelent a vállalat és befektető közt.*
- A pénztőke nemzetközi/régióközi áramlása:
 - külföldi portfólió befektetés: *alapvetően a pénzpiacokon forgalmazott értékpapírok vásárlása (kötvény, részvény, határidős ügylet, opció), amely nem eredményez közvetlen rendelkezési jogot a fogadó ország vállalatában, nem vezet a fogadó vállalat menedzsmentjének elvesztéséhez*
 - Hitelek, segítők

A közvetlen beruházás (működőtőke) és a külföldi portfólió beruházás megkülönböztetése

Működőtőke (FDI): olyan interregionális/nemzetközi befektetés, amelynek célja a **másik régióban tartós érdekeltséget szerez. Hosszú távú viszony!**
Meghatározó (10 % feletti tulajdonrész!) mértékben **befolyásolja a menedzsmentjét**

Portfólió-befektetés: értékpapírok vásárlása, pénzpiacokon (kötvény, részvény, határidős ügylet, opció...)

Nem eredményez közvetlen rendelkezési jogot a fogadó ország vállalatában,

A FDI és a portfólióbefektetés eltérése:

1, a fejlődéshez való hozzájárulás:

FDI – új technika, **portfólióbef.** – ehhez pénzforrás

2, Időhorizontbeli eltérés:

FDI hosszabb, **portfólióbef.** – rövidebb lehet

3, Motiváció:

FDI: profitnagyság, piaci részesedés, hatékonyság
portfólióbef.: profitnagyság (kamat, osztalék)

4, Ingadozás:

FDI: a gazdaság ciklikus ingadozásai befolyásolják
portfólióbef.: jobban ki van téve a piac lélektani hatásainak

A **FDI** és **portfólióbef.** elhatárolása **gyakorlatban nem mindig egyértelmű!**

TÁRSADALMI TÉNYEZŐK

MUNKAERŐ, HUMÁNERŐFORRÁS

Az ember szerepe a gazdaságban:

- Munkaerő
- Fogyasztó
- Terület (lakóhely) tulajdonosa

A munkaerő interregionális áramlása - okai:

- Nem gazdasági:
 - Természeti katasztrófák, háborúk, családi okok, kalandvágy
- Gazdasági:
 - Munkanélküliség
 - Bérszínvonal eltérések
 - Vándormunka/ idénymunka
 - Munkakörülmények
 - Presztízs

Kit érint?

- Magasan kvalifikáltak
- Képzetlenek

Magasan kvalifikált munkaerő - okok

- **Képzettség** megszerzése (hazatér!)
- Képzettség karbantartása, kutatómunka (hazatér!)
- Képzettség kihasználása (munkakörülmények) - természetes jelenség
- **Bérkülönbségek** miatt – agyelszívás

A fejlődő régiókban kiképzett munkaerő a fejlett régiókban termel!

A képzetlen munkaerő mobilitás folyamata

- Jó **konjunkturális** helyzet a fejlett régióban
- Hazai **munkaerő hiány**, bérnövekedés
- Régióon kívülről **munkaerő beáramlás**, vendégmunkások
 - Példa: Franciaország, Nagy-Britannia: volt **gyarmatokról**, később török és délszláv **vendégmunkások**
- **Idénymunkások**: a fejlődő országokba/régiókba is (gyapot, tea, kávé betakarításra)
- **Illegális munkavállalás**

A migrációs folyamatok jellemzői

- A migráció **eredete és célpontja**
 - A célpont vonzereje (jövedelem, környezet)- „pull” (húzó) hatás – főleg gazdasági
 - Az eredet (kiindulási pont) „push” (taszító) hatása – főleg szociális, demográfiai
 - A migrációt **akadályozó tényezők**
 - Távolság (fizikai, kulturális, társadalmi)
 - Költözés „költségei”
 - Kitaposott ösvény
 - A migráns **személy tulajdonságai**
 - Életkor, életszakasz
 - Iskolázottság
 - Foglalkozási státusz
 - Személyi, egyéni jellemzők
- A régiók közti kiegyenlítődés csökkentti a migrációs hajlandóságot!

